

Inschrijfformulier

- Ondergetekende meldt zich hierbij voor de cursus 'Natuurontwikkeling op voormalige landbouwgrond 2017' en gaat akkoord met de voorwaarden zoals vermeld in deze folder.
- Ik wil graag op de hoogte gehouden worden van het cursusaanbod van Onderzoekcentrum B-WARE.

Deelnemer

Voor- en achternaam: .....

Organisatie: .....

Afdeling: .....

Postadres: .....

Postcode en plaats: .....

Telefoon werk: .....

Telefoon mobiel: .....

E-mail: .....

Facturatie *(indien van toepassing)*

Naam: .....

Afdeling: .....

Postadres: .....

Postcode en plaats: .....

Ordernummer: .....

Datum: ..... Handtekening: .....

U ontvangt een bevestiging van uw aanmelding. Circa vier weken voor aanvang van de cursus ontvangt u nadere informatie. Dit formulier graag zo spoedig mogelijk zenden aan:

Onderzoekcentrum B-WARE

t.a.v. Hilde Tomassen

Postbus 6558

6503 GB Nijmegen

Organisatie

Datum en locatie

De cursus wordt gegeven op 21, 22, 28 en 29 juni 2017 in Nijmegen (Mercator III-gebouw, campus Radboud Universiteit). De cursusdagen zijn van 9.30 uur tot 17.00 uur. Let op: de excursie op woensdag 28 juni 2017 start om 8.30 uur en eindigt om 17.30 uur.

Aantal deelnemers

Maximaal 25 personen kunnen deelnemen zodat er voldoende gelegenheid is voor vragen en discussie.

Kosten

De inschrijfkosten bedragen € 1.525,- excl. BTW per deelnemer. De kosten voor koffie, thee, lunches, cursusmateriaal en de excursie zijn inbegrepen. Na afloop ontvangen de deelnemers een certificaat.

Aanmelding en betaling

Met onderstaand inschrijfformulier kunt u zich aanmelden. Inschrijving geschiedt in volgorde van binnenkomst. De inschrijftermijn van de cursus eindigt op 10 juni 2017 of wanneer het maximale aantal deelnemers bereikt is. U ontvangt tegelijkertijd met de bevestiging van uw aanmelding een betalingsfactuur. Circa vier weken voor aanvang van de cursus ontvangt u nadere informatie.

Voorwaarden

Op alle diensten van Onderzoekcentrum B-WARE zijn de algemene voorwaarden (zie www.b-ware.eu/b-ware/algemene-voorwaarden) van toepassing. De organisatie behoudt het recht de cursus af te gelasten bij onvoldoende deelnemers of wanneer onvoorziene omstandigheden daartoe aanleiding geven. Annulering is alleen schriftelijk mogelijk. Bij annulering tot twee weken voor aanvang van de cursus is 50% van het deelnamebedrag verschuldigd. Bij annulering binnen twee weken voor aanvang van de cursus is het gehele bedrag verschuldigd. Bij verhindering kan in overleg met de cursusleiding een vervanger gebruik maken van de inschrijving.

Informatie

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot de cursuscoördinator:

Dr. Hilde Tomassen

Telefoon: 024 - 21 22 206

Email: cursus@b-ware.eu

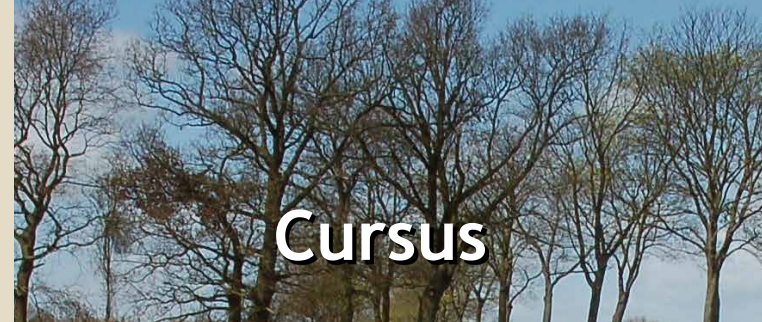
Website: www.b-ware.eu

Unie van **Bosgroepen**

Unie van **Bosgroepen**

Cursus

Natuurontwikkeling op voormalige landbouwgrond

Toepasbaar voor o.a. PAS, Natura 2000, Kaderrichtlijn Water, SKNL en uitvoering soortenbeleid

Inleiding

Het ontwikkelen van soortenrijke nieuwe natuur op voormalige landbouwgronden verloopt vaak moeizaam. Als gevolg van het vroegere landbouwkundig gebruik zijn veel van deze gebieden, geëgaliseerd, sterk ontwatert en ernstig verrijkt met nutriënten, waarbij vooral fosfaat een groot probleem blijkt te vormen. Voor een succesvolle herinrichting van voormalige landbouwgebieden, veelal op perceelsniveau, zijn meerdere aspecten van belang. Het begint bij een goede kennis van het functioneren van het historische- en actuele landschap op systeem- en planniveau. Door kennis uit verschillende vakgebieden in beeld te brengen en te integreren, kan een gedegen kansen- en knelpuntenanalyse voor het plangebied worden opgesteld.

In deze praktijkgerichte cursus, georganiseerd door Onderzoekcentrum B-WARE in samenwerking de Unie van Bosgroepen, wordt ingegaan op de sturende factoren en processen op verschillende schaalniveaus bij de ontwikkeling van nieuwe natuur. Een belangrijk onderdeel is de relatie tussen bestaande natuurgebieden en in te richten aangrenzende of inliggende landbouwgronden. Vanuit landschapsschaal wordt ingezoomd op het niveau van het plangebied, waarbij theoretische achtergronden (beschrijving van landschapsecologische factoren en bodemchemische processen) uitgebreid aan bod komen. Daarnaast besteden we veel aandacht aan praktijkgerichte onderwerpen zoals het geven van handvatten voor het bepalen van de kansrijkdom van een terrein en de succes- en faalfactoren tussen onderzoek en de uitvoering, dit zowel binnen als buiten!

Doel en opzet

Het doel van de cursus is om natuurbeheerders en beleidsmakers van praktische en theoretische ecologische basiskennis te voorzien, welke nodig is voor een succesvolle ontwikkeling van soortenrijke schrale natuur op voormalige landbouwgronden. Deze kennis is ook essentieel voor het realiseren van

Foto's: Roland Bobbink, Mark van Mullekom, Harm Smeenge en Hilde Tomassen.

gebiedsopgaven in het kader van Natura 2000, de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Programmatische Aapak Stikstof (PAS).

De 4-daagse cursus omvat hoorcolleges, demonstratieopdrachten, een casestudie met opdrachten en een excursie naar een aantal voorbeeldprojecten. Het cursusmateriaal bestaat uit een cursusmap met de cursushandleiding, hand-outs van alle colleges, werkopdrachten en recente overdrukken van artikelen uit de vakliteratuur.

Doelgroep

De cursus is bestemd voor medewerkers (hbo- of academisch niveau), werkzaam bij ministeries, provincies, gemeenten, natuurbeheerorganisaties, waterschappen, adviesbureaus, etc.

Docenten (onder voorbehoud)

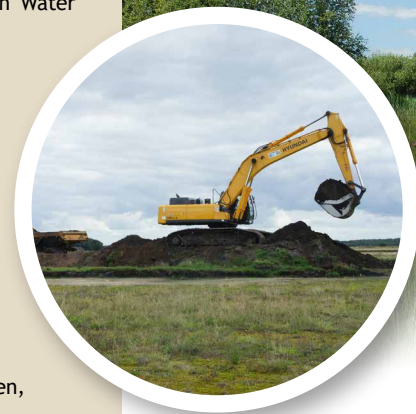
- Dr. Roland Bobbink (*Onderzoekcentrum B-WARE*)
- Ing. Jaap Bouwman (*Unie van Bosgroepen*)
- Drs. Mark van Mullekom (*Onderzoekcentrum B-WARE*)
- Drs. Marijn Nijssen (*Stichting Bargerveen*)
- Prof. dr. Jan Roelofs (*Onderzoekcentrum B-WARE*)
- Ir. ing. Harm Smeenge (*Unie van Bosgroepen/Rijksuniversiteit Groningen*)
- Prof. dr. Fons Smolders (*Onderzoekcentrum B-WARE/Radboud Universiteit Nijmegen*)
- Dr. Bart Timmermans (*Louis Bolk Instituut*)
- Dr. Hilde Tomassen (*Onderzoekcentrum B-WARE, cursuscoördinator*)

Cursusaanbod Onderzoekcentrum B-WARE

In november 2017 organiseert Onderzoekcentrum B-WARE de 4-daagse cursus 'Stikstofdepositie en herstelbeheer in Natura 2000-gebieden'. Zie onze website voor meer informatie over deze cursus en voor actuele ontwikkelingen in ons cursusaanbod. U kunt via het inschrijfformulier ook aankruisen dat u graag op de hoogte gehouden wilt worden van ons cursusaanbod.

Meer info?
www.b-ware.eu

Voorlopig programma

Woensdag 21 juni 2017

LESA en theoretische achtergronden P-problematiek

Landschapsecologische systeemanalyse (LESA), geologie, hydrologie, bodemtype, flora, fauna, landgebruik, beschikbare informatiebronnen (incl. online applicaties), praktijkvoorbeeld LESA, fosfaatproblematiek, stikstof, vernatting (P-nalevering), interne eutrofiëring, nitraatuitspoeling, knelpunten en kansen in natte en droge terreinen.

Donderdag 22 juni 2017

Natuurontwikkeling in de praktijk

Bodemextractie-methoden, verschralingsmaatregelen (maaien en afvoeren, begrazing, uitmijnen, ontgronden), hydrologie, peilbeheer, bepalen kansrijkdom (vooronderzoek: bodemchemie, hydrologie, hydrochemie), keuze natuurdoeltypen en inrichtingsmaatregelen, ontwikkelen uitvoeringsplan, casestudie met opdrachten.

Woensdag 28 juni 2017

Excursie

Tijdens de excursie wordt aandacht besteed aan de praktische aspecten van het opstellen van een goede landschapsecologische systeemanalyse. Daarnaast worden een aantal natuurontwikkelingsprojecten bekeken.

Donderdag 29 juni 2017

Aanvullende maatregelen en synthese

Herstel karakteristieke flora en fauna, herinroductie, maaisel of plagsel aanbrengen, enten bodemleven, (aanvullend) beheer, monitoring, evaluatie diverse uitgevoerde natuurontwikkelingsprojecten, synthese.

